

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

doi: 10.17986/blm.2018345600

Adli Tıbbi Raporlama Sürecinde Gecikmeye Neden Olan Faktörler

The Factors That Cause of Delays in Medicolegal Reporting Process

Ahmet Turla, Elif Sazak Uygul, Meltem Zekioğulları, Berna Aydın

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Samsun

Özet

Amaç: Bu çalışmada, bilirkişilik hizmeti verdiğimiz adli tıp alanında uzayan yargılama süreçlerine ne denli etkimizin olduğunun analiz edilmesi ve çıkan sonuçların tartışılması amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Çalışmada; adli rapor düzenlenmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalına 2017 yılında gönderilen 232 olgunun adli tıbbi dosyaları retrospektif olarak incelendi. Rapor istem yazısının tarihi ile düzenlenen raporun hastaneden çıkış tarihine kadar geçen süreçteki tüm basamaklar ayrı ayrı incelendi. Elde edilen veriler SPSS istatistik programı (Version 15.0) ile değerlendirildi.

Bulgular: Olguların Anabilim Dalımıza başvuru tarihi ile rapor düzenlenmesi arasında geçen sürenin ortalaması 11,4±26,9 gün, raporun düzenlenme tarihi ile imzalanma ve adli makamlara gönderilmesi arasında geçen sürenin ortalaması 3,8±2,8 gündür. Diğer anabilim dallarından konsültasyon istenilen 73 olgunun konsültasyonlarının sonlandığı sürenin ortalaması 5,8±17,9 gün, istenilen tetkikler için randevu verilen 12 olgunun tetkiklerinin istenilmesi ile sonuçlanması arasında geçen sürenin ortalaması 18,2±20,8 gündür.

Sonuç: Uzayan yargılama süreçlerinde raporlama süresinin etkisi ne denli az olsa da sorumluluğumuzda olan bu süreci olabildiğince kısaltmanın, kişilerin mağduriyetlerini azaltmak adına önemli bir görev olduğuna düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Yargılama; Bilirkişilik; Adli Rapor; Makul Süre.

Abstract

Objective: In this study, it is aimed to analyze what effect we have on the prolonged judicial proceeding in the field of forensic medicine and to discuss the results.

Materials and Methods: In this study; legal/medical files of 232 cases which were sent to Ondokuz Mayıs University Faculty of Medicine, Forensic Medicine Department for medicolegal report preparation in 2017 were examined retrospectively. All the steps in the period between the date of the demand letter to request medicolegal report and the date of prepared report was sent from the hospital were examined separately. The obtained data were analyzed with SPSS software package (Version 15.0).

Results: The mean time between the date of application to our department and the date of the report was prepared is 11,4±26,9 days, the mean time between the date of the report was prepared with the date of report was signed and sent to judicial authorities is 3,8±2,8 days. The mean time of requested consultations from other departments for 73 cases is 5,8±17,9 days. The mean time between requesting and resulting of radiological or medical workup for 12 cases who were scheduled for workup is 18,2±20,8 days.

Conclusion: No matter how small the effect of reporting process in prolonged judicial proceedings, we think it is important shortening this period which is in our responsibility for reducing the victimization of people.

Keywords: Trial; Expertise; Judicial Report; Reasonable Time.

1. Giriş

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin adil yargılanma hakkının düzenlendiği 6.maddesinin en önemli unsurlarından birisi; “Yargılamanın Makul Süre İçerisinde Bitirilmesi” ilkesidir. Yine aynı sözleşmenin

“Özgürlük ve Güvenlik Hakkı” başlıklı 5. maddesinin 3. fıkrasında; yakalanan veya tutulan herkesin, makul sürede yargılanma veya yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Sözleşmenin 6. maddesindeki hükmün amacı; kişileri yargılama işlemlerinin sürüncemede kalmasına karşı korumak, suçlanan veya herhangi bir nedenle mahkeme kararı bekleyen kişinin, uzun süre, davasının nasıl sonuçlanacağı endişesi ile yaşamasını önlemektir.

Bir kamu hizmetinin devlet tarafından sadece sunuluyor olması yeterli değildir. Sağlanan hizmetten yeterince verim alınması yani amacına ulaşması gerekir. Adalet

Sorumlu Yazar: Prof. Dr. Berna Aydın

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Samsun

E-mail: drbernaaydin@yahoo.com

*Bu çalışmanın bir bölümü 12-15 Nisan 2018 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen 15.Adli Bilimler Kongresi'nde “Sözleşme Bildiri” olarak sunulmuştur.

Geliş: 03.05.2018 Düzeltme: 05.07.2018 Kabul: 10.08.2018

hizmetlerinde etkinlik; adalet hizmetlerinin işleyişindeki aksaklıkların giderilerek, yargılama fonksiyonunun yeterli ve donanımlı personel ve araçlarla en hızlı ve adil şekilde yerine getirilmesidir (1). Yargılamanın adil olabilmesi için gerekli unsurlardan biri de makul sürede bitirilmesidir. Ancak, dava konusu her olay için geçerli, bütün ihtimalleri kapsayan standart bir “makul süre”nin tespiti imkânsızdır. Davanın niteliği, kanun yollarına başvurulup başvurulmadığı, dava taraflarının ve adli makamların davayla ilgili tutum ve davranışları, her olayın özelliklerine göre farklılıklar gösterdiğinden ve bu da dava süresini etkilediğinden bu konuda kesin bir süre belirlemek mümkün değildir (2).

Uzayan ve adil olmayan yargılama süreçleri suçluların cesaretlenmesine, mağdurun ise haklılığına olan inancının azalmasına ve hak arayışında umutsuzluğa düşmesine sebep olacaktır. En önemli sonucu ise bu durum kronik bir hal aldığına toplumun hukuka güveni sarsılacaktır. Davaların yargılama makamları önünde zaman içinde uzayıp gitmesi, sürüncemede kalması, birçok ülkede şikâyetlere neden olmaktadır (2). Yargılama sürecinin iyi işlemediği kanaati ülkemizde de oldukça yaygın bir algıdır. 2016 yılında yapılan Türkiye’de Hukuk Zihniyeti Anketi’ne göre; Türkiye’de genel hukuki memnuniyet oranı %33’tür (3). Arslaner ve Şekerci’nin yaptığı çalışmada (1); adalet hizmetlerinin etkinliğine yönelik en büyük sorunun uzayan dava süreleri olduğu, artan dava sayılarını karşılayabilecek personel ve mahkeme sayısının yeterli olmamasının da dava sürelerinin uzamasına sebep olduğu ifade edilmektedir.

Yargılama süreci içerisinde pek çok konuda bilirkişi görüşü alınması gerekmektedir. Bedensel zararlar, sağlık personeli ya da idarenin sorumluluğunun söz konusu olabileceği olaylarda ve sağlıkla ilgili birçok konuda hekimler bilirkişi olarak atanmaktadır. 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununun (CMK) 63. maddesinde “Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verilebileceği”, 66.maddesinde “sürenin işin niteliğine göre üç ayı geçemeyeceği, en çok üç ay daha uzatılabileceği” 332. maddesinde ise; “Suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkânsız ise, sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceği aynı sürede bildirilir” hükmü bulunmaktadır. Yine aynı şekilde, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun (HMK) 266. maddesinde de; “Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve gö-

rüşünün alınmasına karar verebileceği”, 274.maddesinde; “Bilirkişi raporunun hazırlanması için verilecek sürenin üç ayı geçemeyeceği, bilirkişinin talebi üzerine, kendisini görevlendiren mahkemenin gerekçesini göstererek, süreyi üç ayı geçmemek üzere uzatabileceği “ hükmü yer almaktadır. Ancak, bilirkişi olarak görevlendirilen hekimler iş yoğunluğu, bu işi öncelikli işleri arasında görmemeleri, adli işleri yapmaktan çekinmeleri ya da bilgi eksikliğinden kaynaklanan çeşitli gerekçelerle sürecin uzamasına neden olabilmekte ya da bu konuda sıklıkla suçlanabilmektedir.

Bugüne kadar ülkemizde yapılan ulaşılabildiğimiz çalışmalarda; hukuksal süreçteki gecikmeler genel olarak ele alınmış olup bu süreçte yer alan faktörlerin gecikmedeki payını saptamaya yönelik nitelikli bir veriye ulaşılamamıştır. Bu çalışmada, bilirkişilik hizmeti verdiğimiz adli tıp alanında uzayan yargılama süreçlerine ne denli etkimizin olduğunun analiz edilmesi ve çıkan sonuçların tartışılması amaçlanmıştır.

2. Gereç ve Yöntem

Bu çalışmaya Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Adli Tıp Anabilim Dalına 01 Ocak 2017 – 31 Aralık 2017 tarihleri arasında adli makamların yazılı istemi doğrultusunda adli rapor düzenlenmesi için gönderilen 249 olgu dahil edildi. Adli raporu 01 Ocak 2018 itibarıyla tamamlanmamış olan 17 olgu çıkarılarak kalan 232 olgunun adli-tıbbi dosyaları retrospektif olarak incelendi.

232 adli olgunun dosyaları; adli makamlarca gönderilen rapor istem yazısının tarihi ile hastaneye ulaştığı tarih arası geçen süre, yazının hastaneye ulaştığı tarihten raporun yazılıp sonuçlandırıldığı tarihe kadar geçen süre ve eğer bu süreç içerisinde varsa farklı bölümlerden istenmiş olan konsültasyonların sonuçlandırılma süresi, yine varsa istenilmiş olan tetkik çeşitleri ve bunların sonuçlanma süreleri, gecikmelere sebep olması açısından eksik belge ya da farklı sebeplerle yazılmış müzekkere sayısı ve rapor sonuçlandırıldıktan sonra hastaneden çıkış tarihine kadar geçen süre kriterleri açısından incelendi.

Elde edilen veriler SPSS istatistik programı (Version 15.0) ile değerlendirildi.

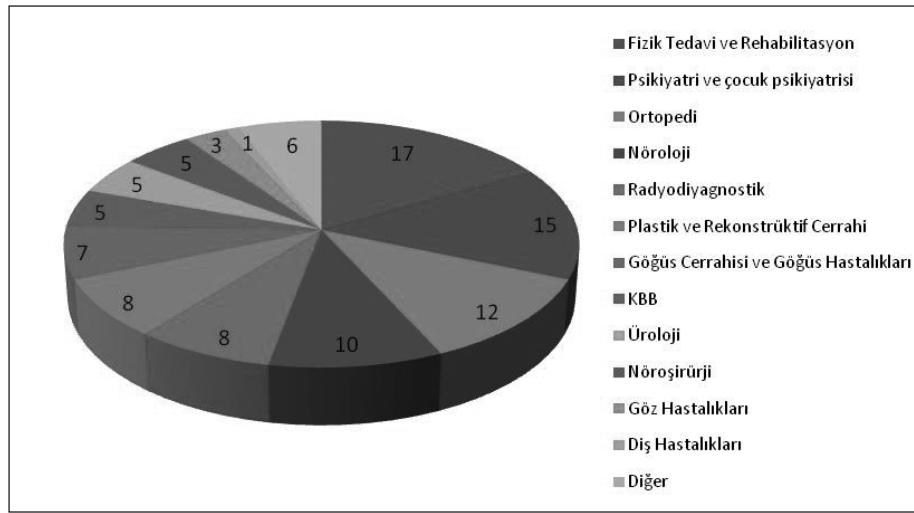
3. Bulgular

Çalışmada adli makamlarca yazılan 232 rapor istem yazısının tarihi ile hastaların hastanemize başvuru tarihi arasında geçen sürenin ortalama 16,9±20,5 (0-145) gün olduğu belirlendi. Olguların başvuru tarihi ile Anabilim Dalımızca rapor düzenlenmesi arasında geçen sürenin ortalaması 11,4±26,9 (0-241) gün, raporun düzenlenme tarihi ile imzalanma ve adli makamlara gönderilmesi

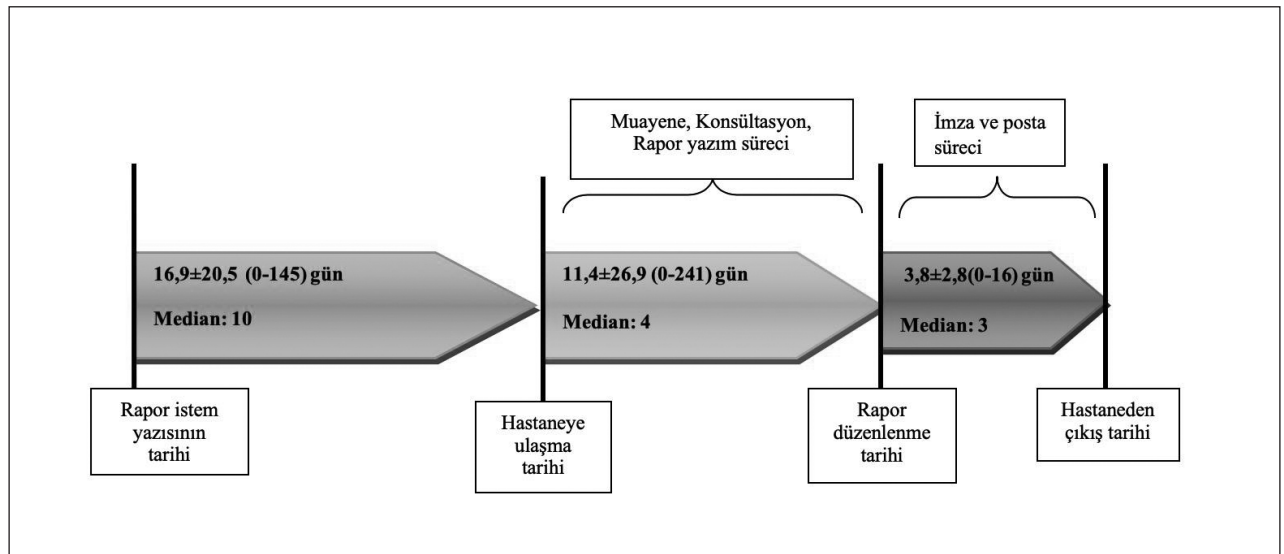
arasında geçen sürenin ortalaması $3,8 \pm 2,8$ (0-16) gündür. Olguların hastanemize başvuru tarihi ile düzenlenen raporun adli makamlara gönderilme tarihi arasında geçen sürenin (hastane süreci) ortalama $15,2 \pm 27,3$ (0-244) gün olduğu belirlendi (Şekil 1). 232 olgunun 146 (%63)'ünün hastane sürecinin 10 gün içerisinde sonuçlandığı görüldü.

Toplam 232 olgunun 73 (%31,5)'ünden Adli Tıp Anabilim Dalında yapılan muayene sonrası diğer bölümlerden konsültasyon istenildiği belirlendi. İstenilen konsültasyonların bölümlere göre dağılımı Grafik 1'de gösterildi.

Hastane sürecindeki gecikmelerin nedenleri araştırıldığında; diğer anabilim dallarından konsültasyon istenilen 73 olgunun konsültasyonlarının sonlandığı sürenin ortalaması $5,8 \pm 17,9$ (0-133) gün, aynı gün gerçekleştirilen direkt grafi, ultrasonografi vb gibi tetkikler dışında tetkik için randevu verilen 12 olgunun tetkiklerin istenilmesi ile sonuçlanması arasında geçen sürenin ortalaması $18,2 \pm 20,8$ (0-73) gündür. Randevuların ileri tarihlere verilmesinden kaynaklı geciken tetkiklerin Elektromyografi (EMG), ürokinamik incelemeler, odyolojik incelemeler, endoskopi ve Manyetik Rezonans (MR) olduğu ve bu durumun adli makamlara yazı ile bildirilmiş olduğu görüldü.

Şekil 1. Adli/tıbbi rapor süreci

Grafik 1. Bölümlere göre konsültasyon dağılımı

Not: 20 olguda birden fazla bölümden konsültasyon istenmiştir.

Ayrıca 15 olguda olay tarihi ve sonrasındaki tedavi sürecine ait tıbbi belgelerin eksik olması, rapor istem yazısında ne hakkında rapor istendiğinin açık ve net bir şekilde belirtilmemesi ve muayene için hastanın gönderilmemesi nedenleriyle rapor düzenlenemeyip adli makamlar ile yazışmalar yapıldığı ve bu yazışmaların rapor düzenlenmesi sürecinde gecikmeye neden olduğu belirlendi.

Beden veya ruh sağlığının değerlendirilmesi istenilen cinsel istismar/saldırı mağduru 14 olguda ise tekrarlayan ruhsal görüşmeler vb. nedenlerle hastane sürecinin ortalama $39,3 \pm 31,7$ (12-141) gün olduğu görüldü.

Rapor düzenlenmesi geciken olgular ile ilgili adli makamlara gerekli bilgi verildiği, gecikmeler nedeniyle adli makamlardan tekit yazısı gönderilmediği, bu olguların içinde tutuklu iş bulunmadığı belirlendi.

4. Tartışma

Yargı süreçlerinin uzaması, yargıya olan güvenin sarsılmasına, haklılığa olan inancın azalmasına, tarafların sonuç konusunda umutsuzluğa düşmelerine ve birbirlerine karşı öfkelerinin artarak dolaylı olarak kendi adalet arayışlarına yönelmelerine neden olabilmektedir.

Adli sürecin uzamasında birçok sebep sayılabilir. Bu sebepler arasında; her geçen gün artan iş yükü, personel yetersizliği, dosya içeriğinde fazla sayıda mağdur-sanıktanık olması, delillerin toplanmasındaki coğrafi zorluklar, bilirkişi incelemesindeki gecikmeler, çeşitli mazeretler nedeniyle tarafların erteleme talepleri, resmi mercilere sorulan sorulara zamanında cevap verilmemesi ilk akla gelenlerdir. Bununla beraber, yargılama makamlarının kendilerinden bekleneni yapmış olmasına rağmen görev dışı başka nedenlerle makul sürenin aşılması halinde, devlet yine de sorumlu tutulmaktadır. Zira devlet, AİHS 6. madde gereklerinin yerine getirilmesini sağlayacak tüm tedbirleri almakla yükümlüdür (2).

Ülkemizde 2015 yılı verilerine göre mahkemelerde bir hâkim başına düşen dosya sayısı ortalama 903'tür (4). Mahkemelerde davaların ortalama görülme sürelerine bakıldığında; Ağır Ceza Mahkemelerinde 240 gün, Asliye Ceza Mahkemelerinde 253 gün, Asliye Ticaret Mahkemelerinde 451 gün, Asliye Hukuk Mahkemelerinde 282 gün olduğu görülmektedir (5,6). Bütün bu süreleri göz önünde bulundurduğumuzda, aylar hatta yıllar sonra biten davaların sonuçlarının mağdur tarafı ne kadar tatmin ettiği, suçlunun geçen süreden sonra ne denli pişmanlık duyacağı konuları da araştırılmaya değer konulardır.

AİHS'nin adil yargılanma hakkının düzenlendiği 6. maddesinin en önemli unsurlarından birisi olan; "*Yargılamanın Makul Süre İçerisinde Bitirilmesi*" ilkesinden yola çıkarak, bu konuda kendi payımıza düşen bir aksatma

durumu olup olmadığını araştırmak amacıyla yaptığımız bu çalışmada adli tıbbi bilirkişilik süreçlerinin önemli bir kısmı olan raporlama sürecinin hastanemiz adli tıp anabilim dalı ölçeğinde ortalama ne kadar süre aldığını kısım kısım değerlendirdik.

Çalışmamızda başvuru sonrası ortalama 15 günlük sürede rapor işlemi tamamlanarak raporun adli makamlara gönderildiği belirlendi. Bu süre içerisinde yer alan yaklaşık 4 günlük "imzaların tamamlanması ve raporun postalanması" süresinin, alınabilecek idari tedbirler ve sorumlu kişilerin göstereceği özveri ile kısaltılabilecek en önemli süre olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuçlar içerisinde en dikkate değer olan; diğer bölümlerden (Grafik 1) istenen konsültasyon sonrası tetkik gereken olgularda işlemlerin ortalama $18,2 \pm 20,8$ gün sürmesidir. Genellikle randevu sistemi ile çalışan tetkik sistemi süreyi oldukça uzatmaktadır. Süreyi en çok uzatan tetkiklerin EMG, ürodinamik incelemeler, odyolojik incelemeler, endoskopi ve MR olduğu görülmüştür. Sağlık kuruluşlarının özellikle de 3. basamak sağlık hizmeti veren üniversite hastanelerinin iş yükü son yıllarda oldukça artmıştır. Her ne kadar adli nitelikteki olgulara öncelik verilse de sağlık kuruluşlarının doluluğu ve buna bağlı olarak tetkik istemlerinde yoğunluktan dolayı ileri tarihlere randevu verilmesi adli rapor hazırlanma sürecini uzatan en önemli sebeplerden biridir. Klinik uygulamamızda sıkça yaşadığımız sorunlardan birisi de hastanın muayene sonrasında verilen bu tetkik ve konsültasyon randevularına gününde gelmemesidir. Bu durumun önüne geçmek açısından gelen hastalara süreç hakkında bilgi verilmesi ve randevularını aksatması halinde yargılama sürecinin uzamasına sebep olacağı anlatılmasının faydalı olabileceğini düşünüyoruz.

Raporlama sürecinde adli makamlardan kaynaklanan eksiklikler nedeniyle yapılan sözlü ya da yazılı görüşmeler gecikmede rol alan diğer bir husustur. Bu durumun oluşmasını önlemek açısından adli makamlara rapor istem yazısı ekinde gönderilecek adli ve tıbbi belgelerin neler olduğu konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmasının, daha da önemlisi hukuk fakültesi öğrencilerinin adli tıp dersi müfredatında bu konuların özellikle ayrıntılı bir şekilde anlatılmasının önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Davaların yargılama makamları önünde zaman içinde uzayıp gitmesi, sürüncemede kalması, birçok ülkede şikâyetlere neden olmaktadır (2). Adil yargılama taahhüdünde bulunmuş, AİHS'ne taraf olmuş devletlerin bu duruma çare bulmaları kaçınılmaz bir zorunluluktur. Tüm bu sebeplerle etki düzeyi ne kadar olursa olsun bizim sorumluluğumuzda olan süreçleri olabildiğince kısaltmanın, bilirkişilerin yasal sorumluluğu ve kişilerin

mağduriyetlerini azaltma adına önemli bir görev olduğu da unutulmamalıdır.

Her ne kadar olguların büyük çoğunluğunun hastane sürecini yasal olarak belirlenen sürelerde tamamlayabilmiş olsak da olguların %37'sinde bu süreç 10 günden fazladır. Hastane sürecindeki bu gecikmeleri en aza indirmek için gereken tüm önlemleri alabilme yetkisi elimizde olmasa da bir üniversite hastanesi adli tıp anabilim dalı olarak müdahil olabileceğimiz veya inisiyatif kullanabileceğimiz bütün süreçlerde, örneğin raporun yazım sürecini kısaltmak için gereken çalışmaları yapmak, hastane yönetimiyle birlikte adli olguların önceliği için gerekli önlemleri alarak konsültasyon istenilen adli olguların randevusuz muayene edilmelerini sağlamak, yapılacak tetkiklerin randevu sürelerini kısaltmak ve diğer bölümlerle iletişimi güçlendirerek adli olguların işlemlerini ve rapor yazımını hızlandırma adına her aşamada gayret içerisinde olmalıyız. Belki de bu amaçla yapılması gereken ilk şey, her birimin kendi içerisinde gecikmeye neden olan faktörleri ortaya koymak adına yapacağı çalışmalar olacaktır.

Kaynaklar

1. Arslaner H, Şekerci D. Türkiye'de Adalet Hizmetlerinin Niteliği ve Bu Hizmetlerin Bütçe Üzerindeki Yükü, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014;1(1):31-48. DOI: <https://doi.org/10.30803/adusobed.188802>
2. Özdemir K. Adil yargılanma hakkı ve makul süre. Adalet Dergisi, Ekim 1999; (1)
3. Kaya E. Türkiye'de Hukuk Zihniyeti Anket Çalışması Sonuç Özeti. [ErişimTarihi:13.02.2018] URL: https://www.academia.edu/29572635/TR_Hukuk_Zihniyeti_anket
4. Adli Yargıda Hâkim Başına Düşen Dosya Sayıları, Türkiye (2010-2015) URL: http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ADL%C4%B0%20YARGI/6.pdf ErişimTarihi:13.02.2018.
5. Ortalama Görülme Süresi (Gün), Mahkeme (2005-2015) URL: http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CEZA/32.pdf ErişimTarihi:13.02.2018.
6. Ortalama Görülme Süresi, Mahkeme (2005-2015) URL: http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/HUKUK%20MAHKEMELER%C4%B0/5.pdf ErişimTarihi:13.02.2018.